

УДК 336.1

Проблеми забезпечення конвертованості грошової одиниці

Федишин М.П.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри публічних, корпоративних фінансів
та фінансового посередництва

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Ординська Е.А.

бакалавр

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

У статті розглянуто зміст поняття та особливості конвертованості валюти, значення цього явища для країн із перехідною економікою; досліджено динаміку основних макроекономічних та показників валютного ринку, а також окреслено проблеми забезпечення конвертованості національної грошової одиниці – гривні.

Ключові слова: валюта, конвертованість валюти, вільноконвертована валюта, часткова конвертованість валюти, валютний ринок, валютний курс, золотовалютні резерви, Національний банк України, гривня.

Федишин М.Ф., Ордынская Э.А. ПРОБЛЕМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КОНВЕРТИРУЕМОСТИ ДЕНЕЖНОЙ ЕДИНИЦЫ

В статье рассмотрено содержание понятия и особенности конвертируемости валюты, значение этого явления для стран с переходной экономикой, исследована динамика основных макроэкономических и показателей валютного рынка, а также обозначены проблемы обеспечения конвертируемости национальной денежной единицы – гривны.

Ключевые слова: валюта, конвертируемость валюты, свободно конвертируемая валюта, частичная конвертируемость валюты, валютный рынок, валютный курс, золотовалютные резервы, Национальный банк Украины, гривна.

Fedyshyn M.P., Ordynska E.A. THE PROBLEMS OF CURRENCY CONVERTIBILITY

The article discusses the concept and features of currency convertibility, including the importance of this phenomenon for countries with transition economy; the dynamics of the main macroeconomic indices and the foreign exchange market are investigated and the problems of ensuring the convertibility of the national monetary currency are indicated.

Keywords: currency, convertibility of the currency, freely convertible currency, limited convertibility of currency, exchange market, exchange rate, reserves, National Bank of Ukraine, Hryvnia.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах сьогодення, що характеризуються зростанням ролі глобалізаційних та інтеграційних процесів, основною характеристикою економічного розвитку будь-якої країни є її участь у світовому господарстві. Основна необхідність такого співробітництва полягає насамперед у можливості залучення додаткових ресурсів, що сьогодні є надзвичайно актуальним для країн, які прагнуть до ринкової економіки. Адже будь-які реформи і трансформаційні процеси в країні також потребують значних фінансових, матеріальних та інтелектуальних затрат.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню процесів, пов'язаних із лібералізацією валютних відносин в Україні, та питань, що пов'язані з реальністю та доцільністю

введення конвертованості національної грошової одиниці, присвячені праці вітчизняних науковців О.В. Боришкевич, І.В. Краснової, В.С. Білошапки, М.І. Савлука, В.С. Стельмаха, А.М. Мороза, С.В. Науменкової, В.І. Міщенко, О.В. Дзюблюк та інших. Для того щоб забезпечити економічну інтеграцію країни у світове співтовариство, необхідні відповідні умови, такі як сформованість економіки країни, нормативно-правова база, ринкові відносини, стабільність фінансового, валютного, страхового ринків тощо. Однією з таких умов є перетворення національної грошової одиниці країни у вільно використовувану валюту, саме тому питання конвертованості валюти набуває особливого значення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – дослідити поняття

конвертованості валюти та її вплив на економічний розвиток країн із перехідною економікою, а також виявити основні проблеми на шляху до запровадження повної конвертованості національної грошової одиниці України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під конвертованістю розуміють здатність національної валюти обмінюватися на валюти інших країн та міжнародні платіжні засоби [1, с. 34]. Проте таке тлумачення не повною мірою відображає всі особливості цього явища.

Насправді ж досягнення і підтримка країною конвертованості своєї національної валюти – досить складна економічна проблема, пов'язана з глибокими якісними змінами як у самій економіці країни, так і в її економічних відносинах із зовнішнім світом. Забезпечення конвертованості передбачає не тільки безпосередній обмін національної валюти, а й умови для такого обміну, а також можливість суб'єктів господарювання здійснювати такі обмінні операції.

Саме тому більш точним, на нашу думку, є визначення конвертованості як свободи будь-якого підприємства чи особи брати участь у зовнішньоекономічній діяльності, права вільно купувати, продавати або обмінювати національну валюту на іноземну за наявними курсами без будь-яких обмежень чи прямого втручання держави. Це – цілий механізм прямого зв'язку внутрішнього ринку зі світовим з відповідною відкритістю економіки та багатогранністю торгівлі [2, с. 30].

Конвертованість валюти пов'язує внутрішній ринок зі світовим та дає змогу оперативно реагувати на зміни міжнародної господарської кон'юнктури, що позитивно впливає на економічний розвиток країни [3].

Окрему увагу варто приділити формуванню вільно конвертованої національної валюти саме в країнах із перехідною економікою, оскільки саме стабільність та стійкість валютного ринку загалом та грошової одиниці зокрема свідчатиме про вагомий крок на шляху до становлення ринкової економіки як такої.

Вільноконвертована валюта – це валюта, яка вільно обмінюється на інші валюти, тобто має і зовнішню, і внутрішню конвертованість [4, с. 366].

Можливість вільної конвертованості валюти, здійснення внутрішніх і міжнародних розрахунків має принципове значення для розв'язання важливих завдань економіки будь-якої країни, і особливо для країн із

перехідною економікою. По-перше, це підвищення довіри до національної валюти, стимулювання інвестицій до країни та повернення капіталів, які були вивезені з країни за роки нестабільності.

Необхідною умовою переходу валюти від обмеженої конвертованості до повної є можливість вільного ввезення та вивезення національної валюти за кордон.

Згідно зі стандартами МВФ конвертованою вважається валюта, країна походження якої взяла на себе зобов'язання, передбачені пунктами 2, 3, 4 ст. VIII Угоди про МВФ, відповідно до яких органи цих країн мають право впроваджувати заходи контролю щодо руху капіталу; не повинні обмежувати можливості використання своєї валюти або валюти інших членів Фонду для поточних платежів; зобов'язані викуповувати у офіційних органів інших членів Фонду залишки коштів у своїй валюті, якщо вони утворилися в результаті платежів за поточними операціями, а конвертування потрібне для здійснення цих операцій.

Сьогодні статус вільно використовуваної надається МВФ для валюти, яка має широке застосування у міжнародних платежах і активно котирується на валютних ринках. Такий статус мають євро, долар США, фунт стерлінгів, японська ена. На практиці валютних режимів провідним в оцінці конвертованих валют залишається принцип відсутності валютних обмежень, у зв'язку з чим фактична конвертація розповсюджується на низку інших валют, переважно розвинутих країн.

Згідно з постановою правління Національного банку України від 19 квітня 2016 р. «Про внесення змін до Класифікатора іноземних валют та банківських металів» Національним банком України збільшено перелік вільно конвертованих валют першої групи з 11 до 24 іноземних валют [5].

За чинною редакцією Класифікатора валют передбачено поділ валют на три групи:

– 1 група – вільно конвертовані валюти, що їх широко використовують для здійснення платежів за міжнародними операціями, продають на головних валютних ринках світу і дозволяють для здійснення інвестицій в Україну, а також банківські метали;

– 2 група – вільно конвертовані валюти, що їх широко не використовують для здійснення платежів за міжнародними операціями та не продають на головних валютних ринках світу;

– 3 група – неконвертовані валюти.

Збільшення кількості вільно конвертованих валют суттєвого впливу на операції бізнесу не матиме, оскільки з початку 2016 р. 93% всіх валютних надходжень в країну – у доларах США та євро. Водночас на валюти, які раніше не входили до групи 1 і які включено після оновлення Класифікатора, припадає лише 0,03% валютних надходжень. Таке рішення повинно розширити можливості з обміну валют на готівковому ринку і торгівлі іноземними валютами на міжбанківському валютному ринку з дотриманням вимоги щодо обов'язкового продажу валютних надходжень.

Окрім цього, прийнято розмежувати конвертованість валюти на поточну, тобто таку, яку використовують для здійснення платежів за поточними операціями, та капітальну – можливість обміну валют для здійснення платежів, пов'язаних із рухом капіталів та кредитів [2, с. 31].

Позитивний вплив вільного використання валюти за капітальними операціями спостерігається лише в країнах із розвинутою ринковою економікою. У країнах із перехідною економікою перехід від поточної до капітальної

конвертованості має відбуватися за наявності певних передумов.

Тому однією з основних підстав переходу до капітальної конвертованості вважають здатність країни до залучення інвестицій. Проте світова практика демонструє, що іноземні інвестиції надходять до тієї країни, яка має стабільну економіку та сприятливий інвестиційний клімат. Як бачимо, виникає дилема, коли, з одного боку, вільна конвертованість валюти повинна бути підкріплена іноземними інвестиціями в економіку, а з іншого – інвесторів більше приваблюють країни зі стабільною ринковою економікою, де вже повністю сформований механізм обігу валюти.

Розглянемо сучасний стан валютного ринку України та проблеми конвертованості української гривні. Офіційно про приєднання України до ст. VIII Статуту МВФ Рада директорів Фонду оголосила 8 травня 1997 р. Практично з цього часу відбулося міжнародне визнання гривні валютою з поточною конвертованістю. Гривня є частково вільно конвертованою валютою, оскільки використовується в основному тільки в межах нашої держави, а також сьогодні існує низка проблем, що не дають

Таблиця 1

Динаміка внутрішнього та зовнішнього державного боргу за 2010–2015 рр.

Період станом на 01.01	Державний зовнішній борг		Державний внутрішній борг	
	млрд. грн.	млрд. дол.	млрд. грн.	млрд. дол.
2011	181,81	22,84	141,66	17,79
2012	195,81	24,51	161,47	20,21
2013	208,92	26,14	190,30	23,81
2014	223,3	27,9	257	32,1
2015	486	30,8	461	29,2
2016	863,5	34,3	528,5	21,01
2017	980,19	36,05	670,65	24,66

Джерело: [6]

Таблиця 2

Динаміка обсягу ВВП України та середньорічного курсу долара США до гривні за період 2010–2016 рр.

Рік	Обсяг ВВП у національній валюті, млрд. грн.	Обсяг ВВП у доларах США, млрд. дол. США	Середньорічний курс долара США до гривні, грн.
2010	1 082,569	136,419	7,93
2011	1 316,600	163,160	7,94
2012	1 408,889	175,781	7,99
2013	1 454,931	183,310	7,99
2014	1 566,728	131,805	11,89
2015	1 979,458	90,615	21,84
2016	2 383, 182	87,198	25,55

Джерело: [6; 7]

можливості гривні зайняти позицію серед вільноконвертованих валют.

Зокрема, до таких проблем належить насамперед нестабільність функціонування економіки України, яку можна проаналізувати шляхом оцінки рівня ВВП та державного боргу країни.

З даних табл. 1 бачимо, що загальний обсяг державного боргу України зберігає тенденцію до зростання протягом досліджуваного періоду. Значні темпи зростання спостерігались у 2014–2016 рр.

Основними причинами зростання обсягу державного боргу стали:

- політична криза, анексія АР Крим та тривалий військовий конфлікт на сході країни;
- глибока економічна рецесія, викликана перегрупуванням економічних зав'язків із міжнародними партнерами та руйнуванням інфраструктури і промислових об'єктів на частині території країни;
- фінансування за рахунок державних запозичень дефіциту державного бюджету, зростання якого значною мірою зумовлене збільшенням видатків на оборону та обслуговування державного боргу;
- необхідність потужної державної підтримки державних підприємств та банків,

зокрема НАК «Нафтогаз України» тощо [6].

Для визначення рівня стабільності економіки, а отже, і впливу на стабільність грошової одиниці проаналізуємо зміни у структурі ВВП (табл. 2).

Обсяг номінального ВВП України в період 2010–2015 рр. зростав дещо повільними темпами, в 2016 році внаслідок обвалу гривні на ринку ВВП України мав тенденцію до збільшення з 1979,5 млрд. грн. до 2339 млрд. грн. за середньорічного курсу гривні 25,55 грн. за 1 дол. США.; станом на квітень 2017 року обсяг ВВП України зріс до 2645 млрд. грн., тобто на 306 млрд. грн. Однак різниця між номінальним і реальним ВВП становила 348,8 млрд. грн. Як бачимо, рецесійні процеси в економіці країни мають місце, що унеможливує запровадження конвертованості гривні в короткостроковій перспективі.

Ще однією проблемою, що потребує вирішення на шляху до забезпечення стійкості і зміцнення купівельної спроможності національної валюти, є нестабільність курсу гривні щодо провідних іноземних валют, в тому числі до найбільш поширених в Україні, таких як євро та долар США. Розглянемо основні тенденції зміни офіційного середньорічного курсу гривні до іноземних валют у табл. 3.

Таблиця 3

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, грн.

Назва валюти	2015 рік	2016 рік	2017 рік		
			січень	лютий	березень
100 доларів США	2184,47	2555,13	2715,06	2702,78	2700,16
100 євро	2422,87	2829,19	2879,97	2880,99	2881,71
100 польських злотих	579,55	649,03	658,84	668,58	671,53
10 російських рублів	3,62	3,83	4,54	4,63	4,65
100 швейцарських франків	2269,73	2595,46	2687,56	2701,89	2693,18
1000 японських єн	180,46	235,39	235,91	239,38	238,95
100 англійських фунтів стерлінгів	3340,42	3470,08	3348,32	3377,95	3332,48

Джерело: [8]

Таблиця 4

Динаміка обсягу міжнародних резервів України

Рік	Обсяг, млн. дол. США	Приріст (+/-)	
		Млн. дол. США.	%
2010	34 576,0	–	–
2011	31 794,6	–2781,4	–8,04
2012	24 546,2	–7248,4	–22,80
2013	20 415,7	–4130,5	–16,83
2014	7533,3	–12 882,4	–63,10
2015	13 300,0	5766,7	16,84
2016	15 539,3	2239,3	10,53

Джерело: [7]

Аналізуючи дані табл. 3, можемо стверджувати, що у 2015 році за даними офіційного курсу гривня помітно знецінювалася, це спричинено загостренням ситуації на сході, політичною нестабільністю у світі та приближенням строків розрахунків України за зовнішніми боргами. Все це привело до того, що в кінці 2015 р. спостерігався ажіотажний попит на валюту. У 2016 р. офіційний курс гривні до долара США зріс на 3,71 грн. а до євро – на 4,06 грн. Порівняно з 2015 р. на початку 2017 р. офіційний курс гривні до американського долара зріс на 5,16 грн.

Девальвація гривні (за 2014–2015 рр. становила рекордних 70%, у 2016 р. – 6,9%) щодо інших валют негативно впливає як на розвиток економіки країни загалом, так і на конвертованість валюти зокрема, оскільки саме від стабільності курсу залежить поширеність використання національної валюти як у міжнародних розрахунках, так і в торгівлі, кредитних міжнародних відносинах тощо.

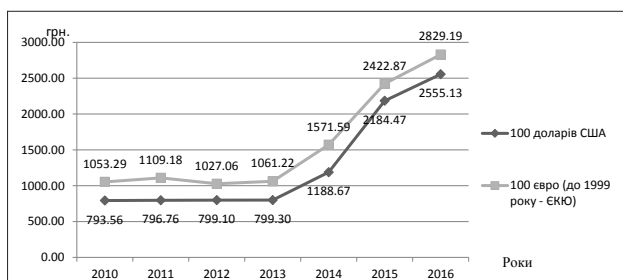

Рис. 1. Динаміка курсу гривні щодо євро та долара США за період 2010–2016 рр. [7]

З рис. 1 видно, що українська гривня у 2010–2013 рр. була відносно стабільною щодо двох основних валют, які використовуються в нашій країні, проте починаючи з 2014 р. девальвація мала стрімкий розвиток, що привело до негативних наслідків в економіці. Заслугує на увагу така подія, як відкриття безвізового режиму між Україною та ЄС, а також тісна економічна співпраця з європейськими країнами, результатом якої має стати поширення євро серед українців та позитивний вплив на конвертованість гривні.

Вирішення цієї проблеми вбачається у заходах ефективного монетарного регулювання валютного курсу.

Окрім проблем розвитку економіки, викликів у коливанні валютного курсу, проблемою на шляху до запровадження повної конвертованості гривні є недостатній обсяг валютних резервів. Золотовалютні резерви впливають на валютну безпеку держави, що виражає ступінь забезпеченості держави валютними

коштами, достатніми для дотримання позитивного сальдо платіжного балансу, виконання міжнародних зобов'язань, стану курсоутворення, який створює оптимальні умови для поступального розвитку вітчизняного експорту, широкомасштабного припливу в країну іноземних інвестицій, інтеграції України до світової економічної системи, максимального захисту від потрясінь на міжнародних валютних ринках і підтримання стабільності національної грошової одиниці [8, с. 270].

Ситуація з валютними резервами в Україні й досі залишається нестабільною – до 2014 р. спостерігалось їх різке скорочення, що пов'язане, зокрема, з політикою уряду щодо стабілізації курсу гривні. Так, у 2014 р. міжнародні резерви України скоротилися на 63,1% і становили лише 7533,3 млн. грн (табл. 4).

Незважаючи на це, починаючи з 2015 р. обсяги резервів почали зростати, і вже у 2016 р. становили 15 539,3 млн. дол. США, що на 10,53% більше, ніж за аналогічний період попереднього року. Станом на квітень 2017 р. їхня величина становить 17 175,1 млн. дол. США [7].

Отже, аналіз динаміки офіційного курсу гривні показав, що настання економічної кризи привело до дестабілізації валютного курсу та, як результат, до скорочення обсягу золотовалютних резервів НБУ. Це, по суті, відкинуло Україну на декілька років назад на шляху переходу до конвертованості національної валюти. Забезпечити зростання обсягу золотовалютних резервів можна за рахунок здійснення валютних інтервенцій НБУ, здійснення заходів для забезпечення надходження іноземної валюти від нерезидентів та зменшення її переказу на їхню користь. Адже нарощення золотовалютних резервів є запорукою фінансової стабільності країни та грошової одиниці зокрема.

Висновки з цього дослідження. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що зміни значень основних макроекономічних показників за останні роки не сприяють створенню оптимальних умов для запровадження конвертованості гривні. Крім того, негативні тенденції посилюються із політичною нестабільністю та війною на сході. Негативними чинниками і проблемами, які не давали можливості ефективно здійснювати політику конвертованості, є нестабільність економіки, коливання валютного курсу, валютні обмеження (які перешкоджають залученню у вітчизняну економіку іноземних інвестицій), низький рівень інвестиційної привабливості для іноземних інвесторів, а також

значний валютний контроль з боку органів влади, в тому числі неефективне управління фінансовим та валютним ринком з боку НБУ та недостатній обсяг валютних резервів. Збільшення золотовалютних резервів забезпечить інвестиційну привабливість країни, оскільки зменшиться ймовірність дефолту в разі форс-мажорних обставин у країні, збільшиться рівень довіри населення до здатності НБУ регулювати валютний ринок.

Завданнями на шляху до запровадження повної конвертованості гривні повинні стати:

а) реальний валютний курс, який необхідно встановити на основі паритету купівельної здатності валют, врахувавши такі фактори, як попит і пропонування цієї валюти на ринку, співвідношення національних рівнів цін тощо. Реальність курсу гривні забезпечить достовірність вартісних вимірів і правильність вибору того чи іншого напрямку в розвитку зовнішньо-економічних зв'язків;

б) достатній рівень міжнародних ліквідних засобів. Проблему забезпечення достатнього рівня міжнародних ліквідних засобів потрібно вирішити шляхом створення наявних запасів валютних резервів та ліквідації від'ємного сальдо платіжного балансу;

в) адекватна макроекономічна політика, що забезпечує ліквідацію грошових надлишків;

г) економічна система, яка би створила підприємцям можливість вільно реагувати на цінові зміни та усувати диспропорції. У таких умовах удосконалення виробництва й підвищення якості продукції за одночасного зниження затрат на її виготовлення порівняно з іншими країнами дасть можливість розраховувати на виробництво товарів, які або не виготовляються у світі, або ж їх випускається мало. Зовнішні покупці для забезпечення угод будуть купувати українські гроші для розширення зв'язків з нашою державою;

г) заходи забезпечення довіри до діяльності Національного банку України, адже це насамперед є необхідною умовою забезпечення збалансованості грошового ринку. Цьому сприятимуть заходи щодо рекапіталізації банків, виважені дії у сфері банківського нагляду, поміркованість у прийнятті рішень щодо визнання банків неплатоспроможними та забезпечення рівного доступу банків до ресурсів Національного банку за прозорими критеріями.

Таким чином, розв'язання вказаних завдань реально сприятиме надійній стабілізації національної валюти України, стане запорукою політичної, економічної, фінансової безпеки держави та успішної інтеграції в краще майбутнє.

ЛІТЕРАТУРА

1. Науменкова С.В. Валюта і валютна політика / С.В. Науменкова, В.І. Міщенко. – К.: Знання, 2010. – 84 с.
2. Валютне регулювання та контроль [Текст] : навч. посіб. / [Боришкевич О.В., Краснова І.В., Білошапка В.С. та ін.] ; під заг. ред. О.В. Боришкевич. – К.: КНЕУ, 2008. – 400 с.
3. Шляхи забезпечення конвертованості грошової одиниці в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2685/1/Gurieva.pdf>.
4. Дзюблюк О.В. Валютна політика [Текст]: підручник. / О.В. Дзюблюк. – К.: Знання, 2007. – 422 с.
5. Про внесення змін до Класифікатора іноземних валют та банківських металів / Постанова правління Національного банку України від 19 квітня 2016 р. № 269. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//www.bank.gov.ua](http://www.bank.gov.ua).
6. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>.
7. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//www.bank.gov.ua](http://www.bank.gov.ua).
8. Власенко Є.Ю. Золотовалютні резерви як основа стабільності грошової одиниці України // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – № 6(51), ч. 2. – 2011. – С. 267–270.